

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 12

*Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Історія, сучасність, зарубіжний досвід”
м. Київ, МАУП, 6 листопада 2014 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 24.09.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 12: Матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. “Історія, сучасність,
зарубіжний досвід”, 6 листоп. 2014 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова)
[та ін.]. — 2014. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Степахно И. В. Роль науки и образования в современном общественном развитии.....	316	Карбовська Л. О. Моделі фінансового забезпечення вищої освіти в зарубіжних країнах.....	363
Костючков С. К. Система образования как базовый инструмент прогрессивного развития гражданского общества.....	321	Бахов І. С. Освіта в європейському полікультурному середовищі: реалії і виклики.....	367
Войтенко О. В. Рекламна освіта в Україні: від професійної компетентності до соціальної відповідальності.....	325	Федосова Л. О., Кулик М. С. Особистісна зрілість як фактор суб'єктивного благополуччя.....	371
Туриніна О. Л. Управління конфліктами в організації системи освіти.....	328	Головач Н. В. Стан та перспективи розвитку профвідбору абітурієнтів у вищих навчальних закладах.....	375
Пальм Н. Д. Освіта як ключовий фактор розвитку держави.....	332	Николин І. М. Роль соціалізації першокурсників у формуванні готовності до самоорганізації в процесі професійної підготовки.....	379
Корсак Ю. К. Філософія про номадизм й атомізацію як серйозні загрози сучасному суспільству.....	335	Швец Н. Г. Використання віртуального освітнього простору для набуття навиків політичного менеджменту.....	383
Косенко О. І. Точні науки як індикатор якості сучасної вищої освіти.....	339	Костенко Д. В. Українська мова як основний чинник національної ідентичності в Україні.....	388
Дебич М. А. Гендерні питання соціальної рівності та управління: зарубіжний досвід.....	343	Заверуха О. В. Розвиток автономності як умова гармонійного становлення особистості підлітка у сучасній соціально-політичній ситуації.....	391
Похресник А. К. Римський клуб і реформи освіти і суспільства.....	347	Кострубань Р. В. Теоретичні основи та практичне значення коледжів в сучасних умовах реформування освіти.....	395
Благініна С. В. Парадигми соціального та освітнього розвитку: німецький досвід для України.....	351	Пролович С. М. Проблема підготовки молодших спеціалістів (молодшого бакалавра) в сучасній педагогічній теорії та практиці.....	397
Кірик Т. В. Управління плануванням вищої освіти України в сучасних умовах.....	355	Прус О. В. Загальнолюдські цінності як компонент у вихованні особистості на сучасному етапі.....	399
Матюхін В. О., Кобзева О. В. Модель практичної підготовки сучасного фахівця із застосуванням технологій ІТ-галузі.....	359		

РОЗВИТОК АВТОНОМНОСТІ ЯК УМОВА ГАРМОНІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА У СУЧАСНІЙ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ СИТУАЦІЇ

Становлення і розвиток української державності, вип. 12, с. 391–394

Становлення та розвиток суверенної української держави вимагає підвищеної відповідальності за майбутнє народу України. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується трансформацією соціально-економічної, політичної, культурно-освітньої та інших сфер життєдіяльності. Результатом цього стає зміна якісної основи громадської свідомості, в якій відображаються новітні реалії життя. Водночас сучасність характеризується загостренням багатьох суперечностей, нестійкістю і різноманітністю орієнтацій та настанов, що вносять у життя певну напруженість і викликають появу негативних тенденцій у процесі соціалізації підростаючого покоління [2, с. 1].

Тому в контексті сучасних проблем українського суспільства постає проблема виховання соціально та психологічно зрілої особистості. Враховуючи те, що психологічна зрілість характеризується почуттями реальності, відповідальності та автономії, актуалізується потреба у виявленні специфіки та засобів нормального формування цих процесів. Досягнення автономності як здатності до самостійного визначення життєвих шляхів, до здійснення особистісного, вільного вибору, впевненості у собі — основне завдання розвитку у підлітковому віці.

У сучасних умовах автономність особистості виступає у якості пріоритетної цінності людини. Все більш нагальною стає потреба в особистостях, які здатні самостійно створювати та реалізовувати життєві плани і власні проекти, проявляти соціальну активність, мати власну позицію, захищати і стверджувати свої права, інтереси, відповідати за свої вчинки [8, с. 203]. Саме тому нормальний процес розвитку автономності у підлітковому віці буде визначати в подальшому успішність життєвого шляху особистості в цілому.

У деяких зарубіжних теоріях в основі автономності лежать особливі здібності, як то навички самоаналізу, вольової дії і творчості у Д. Майерса; самоврядування у Р. Ноггла і Дж. Андерсона; вміння пристосовуватися, при цьому залишаючись собою, у Б. Шварца; власна незалежність у Дж. Тейлора; на думку розробників теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Раяна, автономність — це здатність обирати та мати вибір самому на відміну від реакцій, детермінованих зовні. В інших теоріях автономність особистості порівнюється з поняттями самостійності, цілеспрямованості, незалежності. Так, у І. Д. Беха автономність як самостійність є результатом освоєння соціального досвіду, а А. Р. Баташев вважає автономність орієнтацією на власний досвід. Якщо узагальнити різноманітні погляди про автономність особистості, то її

можна визначити як здатність до незалежного прийняття рішень на основі внутрішніх емоційних та раціональних критеріїв, ознаками якої є впевненість в собі, довіра до власної думки та почуттів, цілеспрямованість [3, с. 47].

Розвиток автономності як здатності до самостійної постановки життєвих цілей, здійснення особистісного, вільного вибору, розвитку впевненості в собі, самостійності та відповідальності — одна з найважливіших характеристик та ключове завдання розвитку особистості у підлітковому віці. ЦентRALною ознакою автономності є здатність суб'єкта до довільної самоорганізації, тобто можливості самостійно визначати та реалізовувати свідомий вибір, з урахуванням суб'єктивних та об'єктивних чинників. Автономна особистість має відкриту пізнавальну позицію та більшою мірою довіряє та приймає себе.

Розглянувши ряд соціально-психологічних умов та чинників, під впливом яких відбувається розвиток автономності у підлітковому віці, слід відмітити особливості взаємин підлітків з батьками, адже у разі непорозуміння з боку батьків у підлітка розвивається почуття непотрібності, самотності, образи; він стає невпевненим у своїх силах, уразливим, що негативно впливає на здатність до автономності.

Підлітки стають більш автономними, незалежними, якщо батьки з готовністю надають їм більше свободи, пояснюють правила та обмеження, залучають підлітків до прийняття сімейних рішень, продовжують проявляти турботу та підтримку [7, с. 843].

Сім'я відіграє одну з найважливіших ролей у формуванні особистості підлітка, відрізняючись від інших інститутів соціалізації більшою емоційністю відносин. Соціалізація в сім'ї відбувається під впливом цілеспрямованого процесу виховання та по механізму соціального наuczіння, через який на підлітка впливає вся сімейна атмосфера. Стиль виховання, який реалізують батьки, взаємодіючи з індивідуальними особливостями, що склались у підлітка, призводить до формування певних особистісних рис. Неадекватний стиль виховання провокує порушення соціальної адаптації підлітків, заважає їх успішній автономізації [5, с. 231]. А прихильність, сприяння автономності, адекватний зворотний зв'язок при реалізації поведінкового контролю — основні умови батьківського ставлення, що сприяють розвитку автономності особистості у підлітковому віці.

Вагомим чинником, що сприяє розвитку особистісної автономності у молодшому підлітковому віці є формування "почуття дорослості": підліток відчуває, що він вже не дитина і вимагає признання цього, насамперед признання рівних з дорослим прав. Почуття дорослості виражається в прагненні до незалежності, самостійності, автономності, створенні власної гідності та вимозі до дорослих поважати ці прагнення та рахуватися з ними. Це переживання "почуття дорослості" має суттєве значення для розвитку автономності у підлітковому віці. Воно виступає як стимул активності підлітка, направлений на переорієнтацію з "дитячих" норм на "дорослі", на засвоєння цінностей, норм, установок, які, з точки зору підлітків, підтверджують уявлення про них, як про дорослих. Для підлітка більш важливе визнання його самостійності, автономності, його рівних з дорослим прав, ніж дійсна їх реалізація [1, с. 15–16].

Так як в підлітковому віці відбувається достеменно перебудова Я-концепції зв'язку з формуванням Я-ідентичності, самооцінка підлітків має велике значення для становлення особистості в цілому, і для розвитку автономності, адже самооцінка є компонентом самосвідомості, який включає разом зі знаннями про себе оцінку

людиною своїх фізичних характеристик, здібностей, моральних якостей та вчинків. На формування самооцінки в підлітковому віці впливають такі чинники, як реальні досягнення в навчанні, статус серед однолітків, умови життя в родині, мотиваційно-смыслова сфера особистості (цілі, потреби, інтереси), зовнішні дані. Важливо формувати у підлітків адекватність самооцінки, яка б сприяла розвитку автономності — реалістичну самооцінку себе, своїх здібностей, моральних якостей та вчинків, що дозволяє суб'єкту правильно співвіднести свої сили з завданнями різної складності та з вимогами оточуючих [5, с. 109].

Велике значення у становленні підлітка як самостійної, автономної особистості займає освіта, адже основною метою освітнього процесу в сучасній школі є максимальне розкриття потенційних здібностей кожного школяра та забезпечення самореалізації особистості в процесі конструктивної діяльності [4, с. 161].

Як і сім'я школа являється важливою інстанцією соціалізації — вона значуще впливає на повсякденне життя та перспективи людини, що дорослішає. В процесі підготовки підлітка до дорослого статусу школі відводяться щонайменше три тісно пов'язані одна з однією функції:

1. **Освіта.** Передача знань та цінностей, суттєвих для збереження культури та таких, що слугують передумовою виконання ролей та завдань дорослої людини. Ці цілі подекуди вступають у конфлікт з індивідуальними потребами школяра.

2. **Формування особистості.** Передавання ціннісних уявлень і полегшення ідентифікації (наприклад, вчитель як зразок для наслідування).

3. **Вироблення адекватної соціальної поведінки.** З точки зору завдань розвитку в період дорослішання, школа важлива для оволодіння соціальними ролями, досягнення певної незалежності від батьків, розвитку автономності, для передачі цінностей та переконань, котрі можуть бути фундаментом поведінки. Крім того, школа вносить свій вклад у формування уявлень підлітка про себе самого. Цьому сприяє ідентифікація з учителями та товаришами, усвідомлення ціннісних уявлень та їх втілення в літературі та мистецтві [6, с. 312].

Шкільний розвиток людини як особистості та як суб'єкта діяльності обов'язково припускає формування особистості учнів як високорозвиненої та відкритої системи, здатної до саморозвитку, саморегуляції та самовизначенню. Таке становлення особистості можливе лише за рахунок розвитку різних психологічних компонентів: інтелекту, емоційної сфери, стійкості до стресорів, впевненості в собі та самоприйнятті, позитивного відношення до світу та прийнятті інших, самостійності та автономності, мотивації самоактуалізації та самовдосконалення, а також мотивації учіння як найважливішого елементу мотивації саморозвитку [5, с. 197].

Навчально-виховний процес в середніх класах повинен відбуватися з урахуванням основних закономірностей психічного розвитку підлітків, а саме: спиратись на потребу учнів у спілкуванні з дорослими та однолітками (як провідної діяльності) та на ті сторони їх особистості, котрі або вже сформувались, або знаходяться у стадії дозрівання ("зона найближчого розвитку"). Для підлітка "зоною найближчого розвитку" є співпраця з дорослими у царині проблем самосвідомості, особистісної самоорганізації та саморегуляції, інтелектуальної та особистісної рефлексії [5, с. 197].

Отже, в сучасних соціально-політичних умовах автономність виступає вагомою умовою ефективного та гармонійного розвитку підлітків, допомагає їм стати самостійними, відповідальними, незалежними, готовими до саморозвитку та самовизначення.

Література

1. *Анн Л. Ф.* Психологический тренинг с подростками / Л. Ф. Анн. — СПб.: Питер, 2007. — 272 с.
2. *Зимлянський А. Р.* Становлення моральної самосвідомості підлітка в сучасних умовах його соціалізації / А. Р. Зимлянський. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// esteticamente. ru/portal/soc_gum/ppp/2008_8/23 — Zimlanskiy.htm](http://esteticamente.ru/portal/soc_gum/ppp/2008_8/23-Zimlanskiy.htm)
3. *Корчікова І. В.* Адаптація і стандартизація опитувальника особистісної автономності для підлітків і юнаків / І. В. Корчікова // Практична психологія та соціальна робота. — 2013. — № 2. — С. 47–52.
4. *Матвеев Б. Р.* Развитие личности подростка: программа практических занятий. Метод. пособие / Б. Р. Матвеев. — СПб.: Издательство “Речь”, 2007. — 176 с.
5. *Психология подростка.* Полное руководство / Под общ. ред. А. А. Реана. — СПб.: Прайм — ЕВРОЗНАК, 2008. — 504 с.
6. *Ремшмидт Х.* Психология взросления / Х. Ремшмидт. Подросток и семья. Хрестоматия. Ред. — сост. Д. Я. Райгородский. — Самара: Изд. дом “БАХРАХ-М”, 2013. — 656 с.
7. *Шэффер Д.* Дети и подростки: психология развития / Д. Шэффер. — 6-е изд. — СПб.: Питер, 2003. — 976 с.
8. *Яцюк М. В.* Автономність особистості як індивідуально-психологічна характеристика людини / М. В. Яцюк // Наука і навчальний процес: Науково-методичний збірник. — Вінниця: ВСЕІ Університет “Україна”, 2006. — С. 203–205.